

УДК 378.147:37.32

**Попова І.О., к.т.н, доцент, Петров В.О., к.т.н, доцент,
Попрядухін В.С., к.т.н, старший викладач
Таврійський державний агротехнологічний університет**

ЩОДО ПИТАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЮ «БАКАЛАВР» ДО УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація – розглянута проблема мотивації навчання студентів у вищих технічних навчальних закладах, визначене поняття мотивації, розглянуті проблеми відсутності мотивації у студентів, емоційний аспект мотивації, види та техніки мотивів, а також подані поради щодо підвищення мотивації студентів при вивченні дисциплін природничо-наукової підготовки для успішної професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Ключові слова – мотивація, мотив, студенти, навчання, професійна підготовка, вищі технічні навчальні заклади.

Постановка проблеми. Основною вимогою при підготовці студентів ОС «Бакалавр» у вищих технічних навчальних закладах за сучасних умов є орієнтація особистості фахівця на розвиток промисловості і аграрної галузі, здатної творчо вирішувати загально-виробничі та соціально-економічні проблеми в їх взаємозв'язку, у тому числі виховання компетентної особистості фахівця, із розвитком таких його якостей, як високий професіоналізм, активність, діловитість, мобільність, почуття відповідальності, уміння працювати, швидко орієнтуватися в ситуації, приймати самостійні рішення, поважати працю, формувати потребу в постійному оновленні знань і самовдосконаленні, розвивати культуру міжособистісного спілкування тощо. І важливу роль відіграє мотивація студентів до навчання.

Складність проблеми мотивації студентів до навчання обумовлює множинність розуміння її суті, природи, структури, функцій. Для початку потрібно визначитись з поняттям «мотивація» та її складовою – мотивом. До поняття «мотивація» входить цілий комплекс аспектів, під якими розуміється система спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, потяги, мотиваційні установки (диспрозії), ідеали. Мотивація – опосередкована процесом її відображення суб'єктивна детермінація поведінки людини світом. Головною характеристикою мотиваційної сфери є ієрархія мотивів, що дозволяє виявити особистісний зміст діяльності для будь-якої людини. Питання мотивації навчання є одним з головних у педагогіці, оскільки і процес засвоєння знань і результат, значною мірою залежать від залучення студентів у навчальний процес, зацікавленості тих, хто навчається [1].

Питання мотивації студентів ОС «Бакалавр» до навчально-професійної діяльності та забезпечення якості професійної освіти майбут-

нього фахівця одна з найбільш актуальних для ВНЗ, оскільки від цього залежить майбутній прогрес у галузях промисловості і АПК країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з найбільш актуальних питань сучасної освіти є побудова такого процесу навчання, який міг би бути основою формування мотиваційної сфери студентів. У зв'язку з цим виникають суперечності між існуючим станом мотивації навчання у студентів технічних ВНЗ і сучасними вимогами до їх навчальної активності, а також між потребами практики в науково обґрунтованих рекомендаціях по управлінню мотиваційною сферою студентів і відсутністю достатніх для цього науково-психологічних знань.

Безумовно, що формування особистості людини відбувається упродовж всього її життя, але саме у ВНЗ закладаються основні особисті якості фахівця, а вже у подальшій професійній діяльності відбувається подальша шліфовка як особистості. До числа найважливіших якостей особистості сучасного фахівця можна віднести ініціативу та відповідальність, компетентність, спрямованість до новаторських рішень, потреба у постійному оновленні своїх знань. У процесі навчання студент зіштовхується з низкою проблем, психолого-педагогічний аспект яких пов'язаний із пристосуванням до нової дидактичної ситуації, принципово відрізненої від шкільної формами та методами організації навчального процесу. Ця новизна і пов'язані з нею труднощі створюють свого роду дидактичний бар'єр, який повинен бути подоланий викладачами ВНЗ. З цього слідує, що у розвитку особистості майбутнього фахівця важливе значення має формування позитивних мотивів та дійсних цілей, оскільки мотиви та цілі є важливими детермінантами навчальної діяльності. Структура мотивів студента, сформована під час навчання, стає стрижнем особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід'ємна складова частина у процесі навчання студента як особистості. Формування повноцінної особистості студента має важливе практичне значення. Це підкреслюється науковими працями авторів, як Г. Хекхаузен, А.Н. Леонтьєв, Л.Д. Столяренко, В.С.Мерлін, В.О.Сухомлинський, Р.С., А.К. Маркова та ін. А.К.Маркова [2] виділяє два типи стратегій дослідження мотивації:

1) вивчення впливу мотивації на діяльність, зміна діяльності в залежності від актуалізації у студента різних мотивів;

2) вивчення впливу діяльності на становлення мотиваційної сфери.

Аналіз теоретичних джерел дозволяє зробити висновок про те, що мотивація навчання розглядається, по-перше, як передумова й умова навчання, а по-друге, як результат навчальної діяльності.

Формулювання цілей статті – дослідити педагогічні умови формування мотивів навчання у студентів та внести методичні рекомендації щодо підвищення цих мотивів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Мотивація творчої активності – це система стійких мотивів, що спонукають до дій спрямованих на розвиток стійкої творчої спрямованості особистості, а спрямованість дій ви-

владача визначається його прагненням і життєвою необхідністю підвищити рівень мотивації навчання студентів - від негативного і нейтрального до позитивного, відповідального, дієвого. Виходячи з цього, можна зазначити, що діяльність студента вже є професійно направленою, вона специфічна за своєю метою, умовами, мотивами. Стійкий і сильний науково-пізнавальний мотив сприяє тому, що особистість не має потреби в зовнішніх стимулах і її рівень самостійності досить високий. Важливими є і загальносоціальні і професійні мотиви. Вже обираючи подальший шлях після закінчення школи, підліток мотивує себе до дії. Оптимальним варіантом розвитку цієї мотивації до безперервного одержання освіти є досягнення такої відповідності між групами мотивів, що сприяє зростанню ефективності пізнавальної діяльності і призводить до успішного кінцевого результату вибору.

Оскільки мотив – це усвідомлена потреба, яка викликає активність студентів і визначає спрямованість цієї активності, то спрямованість дій вкладача визначається його прагненням і життєвою необхідністю підвищити рівень мотивації навчання студентів - від негативного і нейтрального до позитивного, відповідального, дієвого. І в цьому процесі разом із загальними прийомами діяльності (роз'яснення значущості навчання, розкриття перспектив подальшого життя, уміле застосування заохочення і покарання) необхідно впровадження у процес навчання на лабораторних і практичних заняттях таких форм, як дискусії, розв'язання виробничих ситуацій, брейн-рінгів, тобто ігрових технологій [3].

Підбираючи відповідні навчальній і виховній меті заняття форми в процесі навчання, спостерігаючи і коректуючи поведінку студента в ході заняття, викладач отримує дієвий спосіб діагностики і формування мотивації навчання.

На нашу думку, при проведенні різних видів занять, викладачами повинні виконуватися наступні вимоги:

1. Цілісність імітації професійної сфери. Заняття повинно мати загальний сюжет або тему, які визначаються типом професійної діяльності і задачами, що стоять перед студентами.

2. Спрямованість на самоорганізацію. Оскільки кожний студент має свої індивідуальні особливості, а в групі студентів виникає необхідність спільної організації їх дій і рефлексії.

3. Проблемність навчання. В заняттях, де розв'язується виробничі ситуації, формування способів дій здійснюється в процесі рішення виникаючих по ходу заняття проблемних ситуацій. В ході заняття зіткнення точок зору, суперечності повинні бути представлені свідомості студентів у вигляді змістовних проблем, що спонукають активно колегіально або індивідуально шукати шляхи їх розв'язання.

Переваги використання нових форм навчання полягають у тому, що:

– по-перше, матеріал, який подається у нетрадиційній формі дозволяє студентам отримати гарну вихідну базу для самостійного дослідження спірних питань;

– по-друге, виникає інтерес пошуку істини, що потребує використання джерел, які містять дискусійні положення і відповідно збуджують інтерес до пізнавальної діяльності;

– по-третє, набуваються уміння і формуються практичні навички для логічного, несуперечливого й аргументованого ведення дискусії, в ході якої необхідно не просто відкинути якусь думку, а обґрунтувати своє розуміння проблеми;

– по-четверте, студенти поступово знаходять правильне співвідношення раціонального та емоційного, що вкладаються у зміст доведень;

– по-п'яте, здійснюється вибір відповідного понятійного апарату для виключення підміни сутності суперечливих термінів;

– по-шосте розкриваються творчі можливості студентів, їх здатність до узагальнення, нахил до теоретичного аналізу, тобто формуються навички, необхідні для самостійної навчальної діяльності.

Таким чином, використання в процес навчання дискусій, розв'язання виробничих ситуацій, брейн-рінгів, ігрових технологій у підготовці фахівців підвищує рівень мотивації студентів до навчання, зацікавленість у оволодінні майбутньою професією.

Це означає, що треба використовувати комунікативний підхід до навчання і підвищення професійної компетенції, що є навчанням через спілкування, бажана мета при цьому – комунікативна компетенція майбутніх фахівців. Тоді як же викладачу підвищити навчальну мотивацію студентів під час вивчення дисциплін природничо-наукової підготовки? Пропонуємо, виходячи з власного багаторічного досвіду, деякі з них:

– при навчанні необхідно враховувати запити, інтереси і прагнення студентів. Чим активніші методи навчання, тим легше викликати інтерес до навчання. Основний засіб виховання стійкого інтересу – використання таких питань і завдань, вирішення яких вимагає від студентів активної пошукової діяльності;

– непохитна цікавість має бути основним фактором у процесі навчання;

– змінювати методи і прийоми навчання. На лабораторних і практичних заняттях застосовувати таких методів стимулювання студентів, як створення ситуації успіху через виконання завдань, посильних для всіх студентів;

– включення студентів у колективну діяльність через організацію роботи в групах, ігрові та змагальні форми, взаємоперевірку, колективний пошук вирішення проблеми, прийом «метод проб і помилок», надання студентам допомоги один одному;

– незвичайна форма подання навчального матеріалу;

– заохочення доступними методами до зростання впевненості в собі та у своїх силах у студентів, що буде сприяти посиленню внутрішньої мотивації;

– постійно і пильно слідкувати за досягненнями студентів у навчанні та відзначати їх;

– не карати за невдачу, невдача сама по собі є покаранням. Страх і напруженість ускладнює процес навчання. Невдачі знижують мотивацію;

– постійно і цілеспрямовано займатися розвитком якостей, що лежать в основі розвитку пізнавальних здібностей студентів: швидкість реакції, знання теоретичного матеріалу, всі види пам'яті, увагу, уяву і т. д., щоб розвинути мислення засобами свого предмета;

– намагатися, інтегрувати знання студентів, пов'язуючи теми свого предмету з іншими навчальними дисциплінами, збагачуючи знання, розширюючи кругозір студентів;

– розвивати віру в себе у студентів (в свої здатності контролювати ситуацію, у свою здатність вчитися краще) і очікування гарного результату в навчальній діяльності;

– не забувати про рефлексію: через оцінку власної діяльності і діяльності інших, оцінку результату діяльності, питання, що потребують багатоміжних відповідей;

– з'ясовувати, що є причиною низької мотивації студентів: невміння вчитися або помилки виховного характеру.

Слід відмітити, що мотиви стають умовою формування навчальної діяльності студентів, коли вони відповідають таким вимогам:

– у структурі мотивів переважає, домінує внутрішня мотивація, змістовно пов'язана з навчальною діяльністю;

– навчальні мотиви глибоко усвідомлені і стійкі (сила мотиву);

– навчальні мотиви реально діють, актуалізуються в поведінці, у навчальних діях.

Майже все, що викладач робить в аудиторії під час лабораторного або практичного заняття має мотиваційний вплив на студентів. Мотивація навчання студентів значним чином визначається розвитком їх навчальної діяльності у процесі професійної підготовки. Важливим критерієм вивчення та розвитку мотивації навчання є почуття задоволення пізнавальних потреб. Виникаючи у процесі спільної діяльності «викладач-студент», позитивні емоційні стани свідчать про сприятливе протікання процесу задоволення потреб.

Які ж риси особистості викладача чинять найсильніший емоційний вплив на виховання в студентів «охоти вчитися» як комплексу повноцінних мотивів до набування знань? Видатні педагоги всіх часів виділяли кілька таких рис, як найважливіших при розгляді цього питання. На їх думку, справжній викладач має насамперед досконало володіти знаннями тих предметів, яких навчає, любити студентів, знати їх вікові особливості, враховувати їх у своїй роботі, вчити так, щоб пробуджувати в студентів прагнення до знань. Зацікавлений своїми предметами, з творчим підходом до їх викладання, широкою обізнаністю та ерудицією викладач власним прикладом впливає на студентів. Формування повноцінних мотивів навчальної діяль-

ності багато в чому залежать від взаємин між викладачем та студентом, які регулюються педагогічним тактом викладача. Ніщо в роботі викладача не повинно викликати у студента сумніву і упередження. Справжній викладач кожним своїм словом і дією має переконувати їх у своїй щирості, доброзичливості і справедливості. В свою чергу, коли студентів запитують про те, що їм подобається в улюблених для них викладачах, крім цих вмінь та знань підкреслюють такі риси їх особистості, як чуйність, сердечність, уважність до запитів та їх власних інтересів. Тільки за цих умов можна виховати позитивні мотиви до навчання, як до відповідальної, цікавої співпраці.

Вивчивши проблему мотивації до навчання та професійного розвитку під час лабораторних і практичних занять дисциплін природничо-наукової підготовки, ми зазначаємо, що можливостей та технологій для підвищення мотивації існує безліч, але жодної чарівної – немає. Багато чинників впливають на спонуку конкретного студента до праці і навчання: інтерес до предмету, сприйняття його повноцінності, загальне бажання виконувати поставлені задачі, упевненість в собі і відчуття власної гідності, так само, як і терпіння і наполегливість. І, звичайно, не всі студенти мотивовані однаковими цінностями, потребами, бажаннями. Деякі будуть вмотивовані схваленням інших, інші – подоланням проблем.

Висновки. Кожному педагогу потрібно пам'ятати головне: викладач ВНЗ повинен розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, встановлювати важкі, але досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності, регулювати підбір завдань так, щоб постійно підтримувати оптимальну мотивацію до використання свого потенціалу в області спонукання студентів до навчання.

Бібліографічний список

1. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. В 2-х томах. /Х. Хекхаузен // Под ред. Б.М. Величковского. – М., 1986. -392 с.
2. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. /А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1983.
3. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / Д.Я. Райгородский.//Учебное пособие. – Самара.: Издательский Дом «Бахрах», – 2002. – 672 с.

Popova I.O., Petrov V.O., Popriadukhin V.S. To the issue of motivation of students of the Bachelor's degree to successful professional training

Summary - The problem of motivating students education in the Higher Technical Educational Institutions was considered, the concept of motivation was defined, the problems of students' lack of motivation, the emotional aspects of motivation, types and ways were discussed, as well as advice on increasing the motivation of students in the study of natural science training for successful professional training of future specialists.

Key words - motivation, motive, students, training vocational training, higher technical education institution